

A BOLDOGOK..

*A hernyók és a szunyogok, A vödör, mikor megmerül.
ők, talán ők a boldogok. A szellő, mikor szenderül.*

*S a földet hasító eke. A nap, mikor nyugodni tér.
A hal, a tavak gyermeke. Ha elfolyik: a szolgáló vér.*

*S a harang, mikor zengetik.
A búza, mikor elvetik...*

AZ ASSZIMILÁCIÓ A MAGYAR IRODALOMBAN

Irta: BÖLÖNI GYÖRGY

Nagy vita folyik Magyarországon egy könyv felett, melyet az asszimiláció koráról a magyar irodalomban írt Farkas Gyula, a berlini Collegium Hungaricum igazgatója. A kiegyezéstől a háborúig akarná Farkas lemérni a magyar irodalmi életet, de ez csak ürügy arra, hogy szétverjen az asszimilálódott írók között. Tétéle az, hogy a magyarságba befurakodott svábok, szlovákok és zsidók az okai a magyar irodalom századvégi hanyatlásának. Azzal magyarázza ezt, hogy a 49 után jövő nemzeti elnyomatás alatt elgyengült és elparlagiasodott a fajtabeli magyarság újabb generációja. Így történt, hogy amikor a kiegyezés után megnyílt az út a munkára, a fajtabeli magyarok és a nemesi osztály le-szarmazottjai helyett az elnyomatás ideje alatt gazdaságilag és szellemileg is megerősödött asszimilált magyarok vették át a vezetést az irodalomban s Vörösmarty és Arany utódlásából kizárták a magyarságot.

Annak, aki hosszú évek óta Magyarországtól távol él, enyhén mondva csömör ez a könyv. Számomra, aki már csak Ady oldalán is résztvevője voltam annak, ami a háború előtti magyar irodalmi élet kohójában történt, ennél is sokkal több, a történelem tudatos hamisítása. Ellenkönyvet lehetne írni csak arról, hogy tétélei mennyire hazugok; hogy nemcsak az írók egyénisége, értékelése, szellemi kisugárzása mennyire nem valódi mérték szerint, de senki sincs és semmi sincs, ami valóságot ábrázolna e görbe tükröben. Még az eszmék és befolyások egymásutánja sem igazi, az okok felcserélődnek az okozatokkal és elvetélt elszólások igyekeznek kiformalni az írók „valódi“ arcát és „valódi“ célját.

A századeleji magyar írók kortársa vagyok és így inkább meg tudom ítélni e kor irodalmi életének folyását, melybe tartozom, mint az, aki könyvekből és papirhalmazokból rosszindulatúan akarja feléleszteni az akkori időket. Farkas szemén át minden eltorzul. Ha valaki az ő könyvét olvassa, csak ez ötven esztendőről, annak számára dögvészes az 1914 előtti magyar irodalmi levegő. Farkasnak egyformán pestises és nemzetrontó Rákosi Jenő rakciója és magyarosítása és a *Nyugat* nyugatúsága, vagy a *Huszádik Század* radikalizmusa. Az irányt és az értékmérőt az mutatja, hogy Szabolcska Mihályt lovagolja ki újra és újra nemzeti értéknek és egy szava sincs törpesége ellen. De ugyanakkor fricskákat kap Makai Emil, Heltai Jenő és mások — csaknem mindannyian írók, — akik

a könnyed városi irodalmi nyelvet megteremtették. Amíg Kiss József költői jelentőségét túlozva felfujja, ugyanakkor nem a versek pelyvaszerúsége fáj neki, hanem ez is ürügy arra, hogy a gettó-szagot szaglásszajrajtuk. Senki nem vonja kétségbe, hogy egy periódusban tultengő volt a magyar irodalomban a zsidó eredetű írók befolyása. Írói válogatták, hogy kik voltak a nemzeti életnek hasznára vagy kárára, de ugyanez áll a fajtiszta magyarokra is.

De kár a részletekbe belemenni! Egyszerűen fel kell állítani a háború előtti magyar irodalom világképét. Nem lehet svábokra, szlovákokra, stb. osztani a magyar írókat. Az igazság az, hogy legtöbbször a tehetségek és haladók azonosak voltak a zsidó asszimiláltakkal, a tehetségtelenek és reakciósok a svábokból eredt magyarosodókkal. És míg a nemzetiségekből jött új magyarok igyekeztek az uralkodó rendhez simulni és a hadállásokba jól beásni magukat, addig a zsidó asszimiláltak javarészt ellenzékben voltak és kívülről rohamozták meg a pozíciókat. Nekik nem a meglévő magyar élet kellett, hanem az eljövendő. Rákosi Jenőnek nem vette soha szemére az uralkodó osztály, hogy sváb eredetű, még kevésbé Herczeg Ferencnek, mert hiszen asszimilálódott fajtájuk velük együtt a fennálló rend ispánja volt. De nem volt zsidó eredetű magyar író, akire rá ne bökte volna valamelyik „törzssökös“ az uralkodó osztályból — akinek egyszer utjába akadt és akivel az iramot tehetsége nem birta szuszszal, — hogy „zsidó“.

Csak természetes, hogy ezek után Ady szerepét is helytelenül ítéli meg Farkas tanár ur, akít minden magyarkodása ellenére szelleme szerint inkább illenek Herr Prof. Wolfnak nevezni. Adynak nem az fáj, hogy Rákosi asszimilálódott, hanem az, hogy ez a magyarkodó sváb a reakció oldalán magyarabb akart lenni a magyarnál és a vélt nemzeti érdekeket szegte szembe mindenfajta reformmal és mindenfajta haladásal. Igen: a svábok belül kerültek és a pozíciókat tartották, a történelmi középosztályt, az „urakat“ szolgálták, a zsidók pedig kívül álltak s az uralkodó osztály irodalmi szellemét ostromolták. De sem a svábok, sem a zsidók nem voltak okai az irodalmi hanyatlásnak. Ennek okozója a feudális uri osztály volt, mely rabságban tartotta a népet és nem engedte meg az igazi népi gyökerekből a nemzeti utánpótlást. Nem a zsidók és nem a svábok okozták, hogy csökkent az Akadémia, vagy a Kisfaludy Társaság tekintélye, hanem maguk ezek az intézmények, mert kizárták falaik közül a fejlődést, a szabad generációs cserét és a tehetségeket. Ezek a tudományos és irodalmi intézmények tartották a magyar szellem veszedelmes és nemzetölő konzervatív vonalát és a reakció, — nevezzük csak igazi nevén — az uralkodó osztály éppoly kétségbeesetten és konokul védekezett az irodalomban is, mint a politikában és a nemzeti lét minden terein. Sehol sem engedte, hogy frontját áttörjék az új idők új dalaival.

Vannak korok, amikor a hivatalos kultúra elszakad a társadalomtól. Franciaországban sem Richelieu szelleme árad az Institutból, nem a Goncourtoké, a Sacha Guitryt tagul választó Goncourt-Akadémiából. Itt sem a hivatalos irodalom kebelén belül virágzik az igazi irodalom. Így volt ez már Zolánál, Flaubertnél, Baudelairenél, vagy ha tetszik ma Romain Rollandnál, Malrauxnál vagy Montherlantnál. Az is csak kivételes eset, hogy például a Comedie Francaise igazgatói székében ma egy igazi drámaíró ül. A kultúra mindenütt terebélyesedik, az irodalomnak sem céljai,

sem eszközei nem lehetnek a száz év előtti étellel azonosak és az irodalmi testületeknek számolniuk kellett a változásokkal. Meg az országnak is. De visszatérve a magyarokhoz, ma szemforgatóan és bűnbánóan meakulpáznak, amiért nem engedték fel magukhoz a népet, de lám még ma is ebek harmincadjára hányják a zsidó asszimiláltakat, akik velünk, „törzskösökkel“, fajtabeliekkel és keresztényekkel szövetségben akarták megreformálni a magyar életet. Adyt szellemmé varázsolják, neki megbocsájtják a zsidókkal való barátkozás bűnét is, az ő bálvány voltáról még a mikve-víz is lepereg, de kardélre hányának körülötte a zsidókat és nem zsidókat, akik a magyar népi és szellemi felszabadulást sürgették. Farkas kikaparja az irodalmat a magyar életből és nem vizsgálja, hogy mennyire politikai és szociális mozgalmak hordozói voltak az írók. Észreveszi Jászi Oszkárt a *Husadik Század*nál, Bokányit Bródy Sándor *Jövendőjében*, Kunfit a *Nyugat*ban, de azt már nem akarja tudomásul venni, hogy ekkor már a magyar polgárság és munkásság szövetezése, zsidók és nemzsidók összefogása megkezdődött. Herr Wolf ismeri a Páris-rajongó Justh Zsigmondot, e nagyszándékú, emelkedett, de mégis inkább csak amatőrösködőn mozgó népmádót, de nem ismeri a pozitíven harcos, rok reakciós koalíciója ellen. Meg volt az oka, hogy miért nevezte Ady a zsidóságot kovásznak, miért találta első lelkes olvasóközönségét leginkább a kuruc és radikális Justh Gyulát, akivel pedig a született magyarok és zsidós magyarok harcbaszálltak a feudális magyarok és svábból lett magyazsidós középosztályban és miért vitta meg az új magyar irodalom, melyet Farkas Adyban, Babitsban, Móriczban ünnepel érvényesülési harcát a zsidóság támogatásával.

Farkas rosszul forgatja a kor irodalmi folyóiratait és napilapjait, ha azt olvassa ki belőlük, hogy a zsidó eredetű írók és a zsidó eredetű olvasók támogatása Ady kárára volt és úgy tünteti fel, hogy Ady és nemzedéke megvitva harcát e zsidós „támogatás“ dacára is. Ebben az új irodalmi harcban nem volt különbség zsidó asszimiláltak vagy fajmagyarok közt: egyformán lobban fel a lélek Ady, Babits, Móricz vagy Kaffka felé, mert ők benne voltak a fejlődés és a haladás vonalában. És mert e vonalba soha bele nem estek, Herczeg Ferenc vagy Tormay Cecil soha sem is tettek szert ilyen lelkes és odaadó közönségre. Egy megújuló Magyarország, egy reformokat akaró Magyarország irodalma jelentkezett ekkor és írói azonnal elvesztették volna jelentőségüket, ha eltértek volna ettől az iránytól. Minthogy Babits épp ezért törpült mára el, ezért lett jelentéktelenné a Nyugat, hiába állították be az ugynevezett nemzeti koncentráció vonalába. Hajdanában a számító fiatal Kosztolányi is jól megszimatolta ezt és a haladó zsidó szellemet fogta maga elé, hogy dagassza népszerűsége vitorláit a zsidó *Budapesti Naplónál*, a radikális és nem fajtiszta *Világ* hasábjain vagy a szabadkőműves páholyokban.

De hogyan jutott el a magyar szellem odáig, hogy komoly viták támadnak egy hasonló könyv körül? A trianoni békével megkisebbedett Magyarország. De nemcsak kisebb lett, hanem nemzeti élete is kényszerű átférmálódáson ment keresztül. A kis Magyarország elvesztette más nemzetiségű területeit, de ezen felül még visszavándorló hivatalnoki karával, átköltözött földbirtokos és értelmiségi osztályával is magyarabb lett. Az ellenforradalom első idejében ez az egyszerre telített uri magyar potencia akart az óhajtott szociális változásokért visszafizetni a forradalmas

zsidóknak és nem zsidóknak. A fellépett antiszemitizmus és a lekapcsolt nemzetiségek elszakadása azt is magával hozta, hogy a magyarosodó folyamat megállott. Az összeszorult országban az elhelyezkedni akaró magyarság mind erősebben érezte az eddigi asszimiláltak nyomását, a hivatalokban a németiséget, a szabad szellemi pályákon a zsidóságot. A magyar uralkodó osztály így két tűz közé szorult. Erre Ausztria megszállása és Csehszlovákia feldarabolása után a hitlerizmus Duna-menti pöffeszkedése újabb és újabb zsidóellenes törvényeket hozott Magyarországon. Farkas könyve nem is egyéb, mint e zsidó törvények indokolása, mert ilyen alapon szinte megérti a „fajmagyar“, hogy miért kellett kidobni az író-, újságíró-, színész és mit tudom én milyen kamarákból a zsidóságot asszimiláltakat. Így nyesi le a magyarság, Hitleri nyomásra magáról legértékesebb asszimilált rétegét, a zsidóságot, a német kisebbségnek pedig megadja népi érintetlenségét, hogy ezzel le is mondjon további asszimilálódásáról. Farkasnál, ha nem mondja is, a tiszta fajvédelem diktálja a célokat és gondolatokat. Ha már az irodalomtörténetben is ilyen könyvek íródnak, újabb Trianon sem kell, hogy szétdarabolódjék a nemzeti összetartás még megmaradt magyar egysége és szétomoljék az ország az eredendő fajtákra. Erre ágyaznak még mindig a Farkaséhoz hasonló könyvek. Züllött kor termékei ezek. És amikor a magyarságról leszaggatják az egybeforrt faji részeket, ezt az örületet elnevezik nemzetmentésnek.

U R B É R E S E K D O M B J A

Írta: KÖVES MIKLÓS

A boltos Darkó Károly pult-porolóval a legyeket hajtja ki az ajtón. Amíg ő odabenn a hordókat forrázta, amíg ebédelt és feleségével a sürgős teendőkről beszélgetett, a boltba nagyon begyűltek a legyek. Aztán soká áll az ajtóban, néz át a téren, a legyek után, menjenek, vissza ne jöjjenek. Felesége hangját hallja a ház mögül, a Pálos-uca felé nyíló konyhaablak felől. Elöl a boltajtóban minden szót, minden hangot hallani.

— Betyár gyermek! Jaj de betyár! A testvére otthon bög, s ő né, az anyja Istenit, a Vajna urak kertjébe fut be a testvére ebédjével. Jó, hogy ő jólakott, az a kicsi meg várhatja estig! A kutba vetném, ha az anyja volnék! De az anyja se jobb az ilyennek!

— Irmuci! — kiált oda hátra a boltos az ajtóból — Irmuci! Mit beszéltünk?

Irmuci ott hátul nem hallja. Társasággal van, de a boltos, aki egyedül áll elől a nagy csendben, azt is hallja, hogy az asszony most az újságokat veszi elő, amiket eladásra hoztak még délben, az újságcsomagot bontja, teríti, a címeket olvassa fel látogatójának:

„Katonai felkelés Spanyolországban“ — „Franco tábornok Marokkóból irányítja a mozgalmat“. — No lássa! Nem hiába ment Dimitrof Spanyolországba! Megesinálta...

— Irmuci édes! Hát ezt beszéltük? — kiált megint a boltos.

Sürgős, életbevágó dolgokat beszélt meg a boltos ebéd után a feleségével: